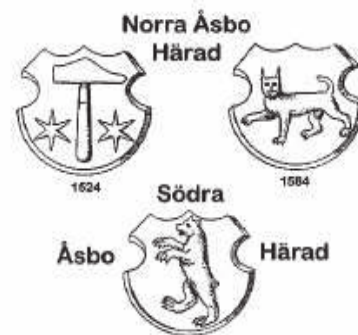

Åsbo Släktblad

Medlemstidning för Åsbo Släkt- och
Folklivsforskare

årg.26 dec 2013 nr.2

Tema:

Hantverkare - gesäller och mästare

Åsbo Släktblad

Medlemstidning för Åsbo Släkt-
och Folklivsforskare
Årg. 26, dec 2013, nr 2

Redaktionen:

Lena Ringbrant Ekelund,
Kamrersg.17, 264 31 Klippan,
tel. 0435-71 10 60 Lre@telia.com
Eivor Johansson, Hjortstigen 16,
264 52 Ljungbyhed tel. 0435-441 447
Lena Nilsson, Forsmöllev 3,
264 39 Klippan tel. 0435-101 18
redaktionen@asbo-gen.com
Ansvarig utgivare: Bengt Emgård

Åsbo Släkt- och Folklivsforskare
Postadress: c/o Studieförbundet
Vuxenskolan, Box 20, 264 21 Klippan
Besöksadr.: Studiegården 47:an,
Storgatan 47, 2:a vån, Klippan
Bankgiro: 5044-2391

Medlemsavgifter 2014

Helår 125 kr
Famijemedlem 50 kr

FÖRENINGSLOKAL

Studiegården 47:an,
Storgatan 47, 2:a vån, Klippan
Ingång via rampen på husets gavel!

ÖPPET HUS, datum se sista sidan.

I lokalen finns möjlighet att:

- Använda föreningens datorer eller trådlöst nätverk till din bärbara dator,
- Söka i ett flertal Internetdatabaser samt våra egna databaser
- Söka i vårt innehållsrika arkiv
- Köpa antavlor, ansedlar, böcker m.m.
- Få hjälp med din forskning

Kurser i släkt- och lokalhistorisk forskning anordnas även på 47:an.
Kursledare: Barbro Andréll

© Åsbo Släkt- och Folklivsforskare och författarna som även ansvarar för faktauppgifterna i sina artiklar.

INNEHÅLL

Lärlingar, gesäller och mästare - <i>Hans Högman</i>	3
Gesällvandring - <i>Ulrika Krynitz</i>	6
Hur ett tyskt dass blev byggt - <i>Ulrika Krynitz</i>	6
Från lärling till gesäll på 1950-talet - <i>Inger Nilsson</i>	7
Kardemakarmästare Darell- <i>Roger Ragnarsson</i>	8
Skomakare kring glasbruk- <i>C Nilsson, A Thornberg</i>	9
Keramikern Tomas Anagrius - <i>Eivor Johansson</i>	11
Krukmakeriet i Kvidinge - <i>Tomas Anagrius</i>	13
Hantverksbyn Nybro - <i>Barbro Andréll</i>	15
En bouppteckning 1823 - <i>Eta Christensson</i>	17
Nya Arkivcentrum Syd - <i>Lena Ringbrant Ekelund</i> ..	19
Kvällsträff Bygdeband - <i>Eivor Johansson</i>	20
Släktforskdagen - <i>Eivor Johansson</i>	21
Kvällsträff Guno Haskå - <i>Lena Nilsson</i>	22
Okända Blomgrensbilder	23
Vårens program.....	24

Styrelsen 2013

Ordf.	Bengt Emgård, Hörsdal 2361, 264 92 Klippan, tel. 0435-71 19 90
v Ordf.	Lena Ringbrant Ekelund, Kamrersg.17, 264 31 Klippan, tel. 0435-71 10 60
Sekr.	Gertrud Hannrup, Älvdalsg. 11, 264 34 Klippan tel. 0435-123 39
Kassör	Agneta Rosengren, Rosenv. 19, 264 37 Klippan tel. 0435-139 20
Dataansvarig	Alan Sejrbo-Petersen, Hörsdalsv. 167, 260 60 Kvidinge tel.0435-126 15 Fredric Nilsson, Asterg. 12, 267 34 Bjuv tel 042-833 18 Kerstin Persson, Bäckavägen 21 B, 284 32 Perstorp tel. 0435-359 15
Suppleanter	Roger Ragnarsson, Fastarp 4460, 264 94 Klippan tel. 0435-212 91
Arkiv	Vivan Bengtsson, Ekoxgatan 3, 264 36 Klippan tel. 0435- 131 97

Hemsida: www.aasbo-gen.com

Webbmästarna Fredric Nilsson & Alan Sejrbo-Petersen
webmaster@asbo-gen.com

Vår förening är medlemsförening i Sveriges Släktforskarförbund, Skånes Genealogiska förbund och samarbetar med SV Mellanskåne.

Nästa tidning kommer ut i juni 2014.
Sista dag att lämna manus är den 15 april.

Lärlingar, Gesäller och Mästare - Skråväsendet

Lärlingar och gesäller

När en person började sin bana som hantverkare var det som **lärling** hos en **mästare**. Villkoren för lärlingsutbildningen, exempelvis lärlingstiden, reglerades av skråordningarna och varierade mellan olika yrken. Enbart pojkar antogs som lärlingar. De fick inte vara född utanför äktenskapet, dvs de fick inte vara oäkta barn.

Enligt 1720 års skråordning skulle lärlingarna vara fyllda 14 år och lärotiden var mellan 3 till 5 år. Lärlingarna bodde hemma hos mästaren och kunde användas till allehanda uppgifter i hushållet. De var även tvungen att passa upp på gesällerna. Ingen eller endast en obetydlig ersättning utgick till lärlingarna för det arbete de utförde. Det hände även att mästaren tog ut en avgift för att utbilda lärlingar, en sk. **lärpennig**.

Gesäller

Efter lärotiden blev lärlingen gesäll. Det var först på slutet av skråtiden som det blev krav att han först skulle avlägga **gesällprov**. I gesällprovet skulle lärlingen tillverka någon vara inom sitt område, exempelvis en möbel. Detta bedömdes sen av olika mästare och varan måste bli godkänd för att lärlingen skulle bli upptagen som **gesäll**, dvs en slags examen. Upptagandet som gesäll följde en rituell invigningsceremoni. Ett bevis att lärlingen nu var gesäll var **gesällbrevet**. En tidig benämning på gesäller var **svenner**. Gesällerna var ett sätt att tillförsäkra mästarna arbetskraft.

Gesällerna var nästan alltid ogifta och bodde i mästarens hushåll. Det var vanligt att gesällerna gav sig ut på vandringar, sk **gesällvandringar**. Genom att arbeta hos olika mästare lärde de sig yrket på bästa möjliga sätt och kunde därmed bygga upp en egen yrkesskicklighet. Dessa vandringar kunde även ske till utlandet. På engelska heter gesäll *journeyman* vilket betyder en man som vandrar/reser.

Mot slutet av skråtiden blev det allt vanligare att gesällerna gifte sig och

Skråskylt - vagnmakare,

Foto: Adolfsson, Thomas Nordiska museet 172503

bildade eget hushåll. Då boendegemenskapen luckrades upp försvagades även den starka sammanhållningen mellan gesällerna.

Gesällens vardag var omgärdat av många regler och bestämmelser. Att bryta mot någon av dessa regler kunde medföra att gesällen skymfades av sina kamrater. Det ansågs att den skymfade gesällen förlorat sin ställning och andra gesäller vägrade då att arbeta med honom. En skymfning kunde även riktas mot en mästare om de ansåg att han förbrutit sig mot någon gesäll.

Mästare

För att bli mästare och kunna arbeta i egen regi var gesällen först tvungen att bli **mästare**. För att bli mästare måste de avlägga ett **mästarprov**. Mästare var benämningen på hantverkare med den största hantverksskickligheten. Mästarna hade rätt att självständigt utöva sitt yrke och därmed anställa lärlingar och gesäller.

Mästarbrevet var en hantverkares bevis på att han var en mästerhantverkare och verkligen kunde sitt yrke. Endast de av skråna godkända mästarna fick utöva yrket. Som mästare kunde

han i sin tur lära upp nya gesäller.

Skråordningarna reglerade villkoren för att bli mästare och varierade mellan de olika hantverksyrkena. Han var tvungen att uppvisa sin yrkesskicklighet genom mästarprovet. Även andra villkor kunde tillkomma, exempelvis viss förmögenhet, egna verktyg etc. Dessa bestämmelser användes även för att begränsa konkurrensen inom ett hantverk. Mästaren var vanligen gift med eget hushåll. Detta var nästan nödvändigt för att kunna ta sig an lärlingar och gesäller. För att kunna verka inom sitt yrke var mästaren även tvungen att vinna *burskap* i staden. Se vidare längre ned.

Då den nya näringsfrihetsförordningen trädde i kraft 1864 försvann även kravet på att avlägga mästarprov.

Hallordning

Det fanns vissa möjligheter att som mästare utöva sitt yrke även utanför skråväsendet enligt manufakturlagstiftningen (*hallordningen*) eller som *frimästare*. Med *hallordning* menas en äldre förordning som reglerade hantverks- och fabriksstillverkning som stod utanför skråordningarna. Den första hallordningen utfärdades år 1722. Med *frimästare* avses hantverkare som hade rätt att utöva sitt yrke utanför skråväsendet. Det förekom frimästare redan på 1600-talet. Förordningar för frimästare utfärdades 1719 och 1724. De mötte dock hårt motstånd från skråhantverkarna och antalet frimästare var få. Inga nya frimästare fick utnämnas efter 1731.

Mästarstämpelein

Mästarstämpelein var en stämpel som mästaren satte på sin vara som en garanti för god kvalitet. Möbeltillverkarna hade skyldighet att förse sina beställda varor med mästarstämpel. Inom guld-, silver- och tenntillverkningen användes till en början enbart ett bomärke som stämpel. Det kunde även förekomma att mästarna angav initialerna istället för bomärke, ibland med tillägg av tillverkningsort. På 1700-talet förekom även förnamnsinitial plus efternamnet. Även på koppar

Sigillstamp

*Foto: Sjöberg, Sissy
Nordiska museet 100861*

och mässingsföremål förekom mästarstämplingar även om de inte var skyldiga att stämpla dessa metaller. På möbler var mästarstämpeleinmärket oftast mästarens initialer. Initialerna var vanligen handskrivna eller tryckta på papper som limmades fast. Från 1700-talets mitt användes även metallstämplingar där märket då brändes fast i möbeln. Senare blev kallstämpelein vanligast. Kallstämpelein slogs in med hammare i möbeln.

Förutom mästarstämpelein förekom även sk. **korporativa stämplingar**. De var ämbetsstämplingar som användes tillsammans med mästarstämplingarna som ett bevis på att det aktuella skråämbetet hade kontrollerat och godkänt arbetet i fråga. De användes framförallt av möbel- och snickeriämbetena. Stämpelein användes av Stockholms stolmakarämbete från 1765 och av Stockholms snickarämbete från 1768.

Skråväsendet

Skråämbetena var olika sammanslutningar för hantverkare inom ett visst hantverksyrke och reglerade interna förhållanden. Man kan säga att de var olika branschorganisationer och fackföreningar i ett och hade stor makt. Skrånas maktställning ökade 1621. En hantverkare måste tillhöra ett

skrå. Allt hantverk och handel utanför skråsystemet förbjöds 1621. Skrånas monopolställning gällde enbart städerna, inte landsbygden. Skråna fungerade som karteller och kunde på så sätt kontrollera priser, tillverkningsmetoder, kvalitet och råvaror. De hade även **monopol på tillsättandet av nya mästare**.

De första beläggen för skråämbeten i Sverige är från 1356, då skråddarna i Stockholm fick monopol på sin yrkesutövning. Det finns bevarade skråordningar från 1400-talet. Från början fanns enbart ett mer utvecklat skråväsende i Stockholm. Sedan utvidgades de till de större städerna i Sverige. Först under 1700-talet blev de allmänt förekommande i alla svenska städer.

Inom vissa skråordningar fanns begränsningar avseende antal gesäller en mästare hade rätt att ha. En skomakarmästare fick inte ha fler än tre gesäller och en lärling, såvida inte alla skomakarmästare i staden redan hade minst en gesäll. En guldsmed fick ha två gesäller, köttmånglare en gesäll. Gesällerna hade rätt att tjäna den mästare de själva valde. Förordningarna i en del skråna reglerade även den mängd arbete en gesäll behövde utföra. En skomakargesäll, till exempel, fick inte barka mer än en hud varje halvår, en skinnargesäll fick inte beta mer än 30 skinn per år. Dessa uppgifter avser de förordningar som fanns mellan 1400 och 1600.

Skråna ansågs dock som ekonomiskt ineffektiva och ett hinder för naturlig näringsfrihet och under 1700-talet utsattes de alltmer för kritik. Först 1846 avskaffades skråsystemet. Full näringsfrihet infördes 1864. Efter detta år kunde vem som helst fritt praktisera ett hantverksyrke. Skråväsendet avskaffades i Frankrike redan 1791 och övriga länder i Europa följde efter under 1800-talet.

Även efter att skråämbetena avskaffades 1846 fortsatte mästarna att ta sig an lärlingar och gesäller. Det fanns naturligtvis fortfarande behov av utbildning. Gesälltiteln försvann dock 1864 när alla fick rätt att utöva hantverksyrket. Hantverksföreningarna fortsatte dock även efter 1864 att utfärda gesällbrev. Också gesäll-

vandringarna för att arbeta hos olika mästare fortsatte men avtog runt sekelskiftet 1900.

Burskap

Hantverkare kunde enbart utföra sitt yrke i städerna. För att kunna göra detta måste de även ha ett tillstånd från staden, dvs de måste söka om **burskap**. Burskapet beviljades genom att stadens magistrat utfärdade *burbrev*. Genom att erhålla burskap blev man också antagen som borgare i staden med de rättigheter detta medförde. Med *borgare* menas med andra ord de hantverkare och handelsmän som bodde och verkade i städerna. Enbart borgare kunde ingå i städernas styrelser.

En **stad** var en större ort med "rätt" utöva handel och hantverk. *Stadsrättigheter* eller *stadsprivilegier* kunde enbart delas ut av kungen. Normalt omgärdades en stad av en stadsmur med ett antal bevakade stadsportar. För att kunna föra handelsvaror in till en stad var man tvungen att erlägga en **tullavgift**. Denna tullavgift infördes 1622 och avskaffades 1810. *Stadstullen* var en avgift som togs ut på alla varor som fördes in i städerna för försäljning. I städerna växte ett antal tullstationer upp vid stadsportarna där tullen erlades. I Stockholm finns fortfarande namnen kvar på tullstationerna; Norrtull, Roslagstull, Danvikstull, Skanstull och Hornstull.

En indelning av de svenska städerna i **stapelstäder** och **uppstäder** infördes på 1610-talet, men de förars särställning reducerades stegvis fr.o.m. 1765. En *stapelstad* var en stad med rätt till handel och sjöfart med utlandet och en *uppstad* var en stad som endast hade rätt att bedriva handel och sjöfart inom landet.

I och med näringsfrihetsförordningen av 1846 inskränktes borgarnas företrädesrätt till utövande av hantverk och handel. Med kommunallagarna av 1862 avskaffades borgarnas särskilda rättigheter i stadsstyret och med 1864-års näringsfrihetsreform avskaffades helt och hållet kravet på burskap för utövande av hantverk och handel i städerna. Borgerskapets särställning

En skomakares verkstad och bod i Stockholm som en 1800-talsillustratör föreställde sig den. Boden sköts här av hustrun genom öppningen i väggen mot gatan. www.stockholmshistoria.com

som en privilegierad grupp i samhället försvann därmed.

Hantverk på landsbygden

Handel och hantverk accepterades inte på landsbygden, så hantverkare och handelsmän höll till i städerna. Bönderna höll dock på med hantverk, inte minst för husbehov, och till en viss del handel även på landsbygden (saluslöjd). I vissa områden var saluslöjden mycket omfattande.

På 1680-talet fick i begränsad utsträckning några yrkeskategorier rätt att slå sig ner på landsbygden för att utföra sitt yrke. Det var framförallt skräddare, smeder och skomakare. De kallades **sockenhantverkare** och hade enbart tillstånd att verka inom "sin" socken. Det var sockenstämman som utsåg vilka som fick verka som sockenhantverkare i den aktuella socknen. Även adeln kunde anställa egna hantverkare.

Under 1700-talet ökades antalet yrken. I näringsfrihetsförordningen från 1846 fick alla typer av hantverkare rätt att slå sig ner på landsbygden och där utöva sitt yrke.

Sockenhantverkarna var inte anslutna till något skrå som var fallet med hantverkarna i städerna och det fanns heller

inga krav på att de skulle ha kvalifikationer i form av gesällbrev. Sockenhandverkarna kallades även gärningsmän.

Skräddarna och skomakarna ambulade mellan gårdarna, där bönderna själva tillhandahöll materialet, oftast egen produktion av textilier, skinn och läder. Betalningen bestod främst av kost och logi under tiden arbetet pågick. Smeden däremot, som var beroende av större verktygsutrustning, arbetade i sin smedja.

Ofta tillhandahöll han själv råvaran, och detta, i förening med de större kraven på utrustning samt en högre yrkeskompetens, innebar att smeden var mera av egen företagare med högre ekonomisk och social status än övriga sockenhantverkare och därmed stod de skråbundna yrkesbröderna närmare.

Hans Högman

hogman@algonet.se

Copyright © Hans Högman, granskat

Källor:

Mästarna och deras gesäller, Stockholm 1400 - 1600, Dag Lindström
Lärling - gesäll - mästare, Lars Edgren, 1987. Nationalencyklopedin

Gesällvandring

För att en gesäll skulle kunna bli mästare så måste han lära sig så mycket som möjligt. Det betydde att han måste byta arbetsgivare flera gånger; man gav sig ut på gesällvandring. Gesällen stannade då en viss tid hos en mästare och arbetade. Hur länge berodde på hur snabbt gesällen lärde sig att utföra sina arbetsuppgifter på rätt sätt. Därefter fick han ett intyg och kunde vandra vidare till en ny mästare och få nya kunskaper. Genom denna vandring kom gesällerna i kontakt med olika arbetsmetoder och nya uppfinningar inom sitt yrke. Man kan ju tänka sig så många nya tekniker som spreds på detta sätt. Gesällerna vandrade förstås olika långt och vissa var kanske mer

äventyrslystna än andra och gav sig i väg ut i Europa. När gesällen kom till en ny stad hörde han sig för om det fanns något arbete inom hans yrkeskategori. Fanns det inget så fick han en summa pengar av mästaren till mat och fick sedan vandra vidare. Många hantverksyrken var förstas beroende av vädret och årstiden; t ex murare, målare och timmermansyrket.

Gesällen försökte alltid göra ett så bra intryck som möjligt på mästaren. Han såg till att vara ren och prydlig, och han bar en slags ryggsäck där han förvarade sina verktyg, sitt gesällbrev, pass och betyg. Många gesäller hade också vackert snidade gesällstavar. De

vandrade långa sträckor och det var säkert skönt att ha en vandringsstav att stötta sig mot.

Det kom en ny gesällordning i Sverige 1844. Då bestämdes att gesällen alltid skulle ha med sig en gesällbok där mästarna han arbetat hos skrivit sina intyg. Gesällen skulle också skriva ner i boken vilken väg han vandrat. Även fast skråväsendet avskaffade 1847 så levde gesällvandringarna kvar som en del av yrkesutbildningen inom många hantverk, och avtog så småningom vid sekelskiftet 1900.

Lena Nilsson

Hur ett tyskt dass blev byggt i Östergötland

I Tyskland däremot lever traditionen med gesällvandring till viss del kvar. Där går man först i lära i två-tre år och får sedan sitt gesällbrev. Vill man sedan kan man gå på vandring. Man får dock inte leva i något förhållande och inte ha några barn. Dagens tyska vandringsgesäller förenas av ett genuint intresse för gamla hantverkstekniker. För att de inte ska konkurrera med lokala hantverkare får gesällen stanna på samma ort i högst tre månader. Det finns idag ca 600-700 tyska gesäller som är ute på vandring. De reser utan pengar och endast med sovsäck. Meningen är att man ska ta kontakt med folk.

Ulrika Krynitz i Ödeshög fick en dag besök av de tyska vandringsgesällerna Linda och Maxi. De knackade på hemma hos henne och bad om mat och husrum. I utbyte erbjöd de sig att bygga ett hus i trä och lera. Linda var timmermansgesäll med lerbyggen som specialitet och Maxi var keramikergesäll. De kom fram till att de skulle bygga ett dass i korsvirkesteknik. Och sagt och gjort; så blev ett tyskt korsvirkesdass byggt i Östergötland.

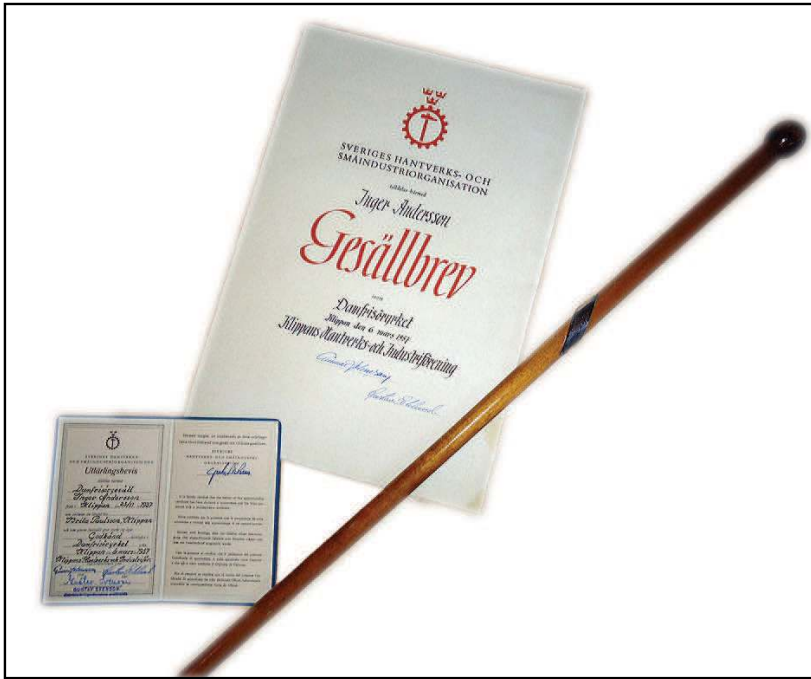

Lena Nilsson

bilderna är också tagna av Ulrika Krynitz

*Källor:
www.ts.skane.se/fakta/gesallvandring*

Från lärling till gesäll på 1950-talet

noga hur fingrarna skulle gå i cirklar runt hårbotten. Brita var en mycket noggrann och sträng chef. Nästa moment man skulle lära var läggningen av håret. Då skulle man lägga vågor med hjälp av fingrarna samt rulla små lockar och fästa med hårnålar eller klips. Jag minns att jag hade en hårfläta att träna på. Det fanns olika typer av permanent att välja på för kunderna. En var t ex den kemiska. Då rullades håret upp på spolar och därefter doppade man en kompress med något kemiskt ämne i vatten. När detta klämdes fast på spolen fräste det till. Vid den elektriska permanenten rullade man upp håret på spolar med olika oljor och satte sladdar i ändarna på spolarna. Sladdarna var anslutna till en elektrisk apparat och efter en stund var där bränt dit en lock.

Inger Nilsson arbetade under sin lärlingstid på Paulssons damfrisering i Klippan. Den ägdes av Britta Paulsson. Britta var dotter till Petter och Sofia Paulsson. De bodde på Föreningsgatan 8 i Klippan.

När föräldrarna blev till åren flyttade Britta hem till Klippan och startade damfrisering på Storgatan 42. En tid fanns salongen i samma byggnad som Hotell Nilsson. När Inger gjorde sin lärlingstid huserade salongen på Storgatan 46; det som kallades för "Bankhuset". Här följer Ingers egen

berättelse om hur det var att lära sig till frisör på 1950-talet:

Jag började arbeta hos Brita den 1 april 1952. På den tiden lärde man till frisör genom att vara kontraktskriven under fyra år på salong. Efter prov och bedömning av en nämnd från frisörföreningen fick man betyg och gesällstav genom Hantverksföreningen.

För varje år var det olika uppgifter man skulle lära sig. Först lärde man att schamponera och det var ganska

Vi klädde även brudar. Håret skulle läggas, slöjan strykas, läpparna och ibland också naglarna målas. Till sist skulle brudkronan sättas fast så att den höll för brudvalsen. Sedan kom den lycklige brudgummen för att hämta sin brud. Sista året fick man lära sig klippningens och färgningens svåra konst. Så kunde det vara att vara frisörelev på 1950-talet.

Inger Nilsson, född Andersson

Leta Amerikasläktingar

Varje gång det är söndagsöppet hus i vår lokal är det jag (och ofta Bengt) som hjälper er.

Om ni vill ha tips och hjälp för att söka efter släkt i USA är det bra om ni mailar lite information till mig i förväg. Då vet jag även hur många som vill ha denna hjälpen och kan boka upp tid för var och en.

Lena RE

lena.ringbrant@telia.com eller 070-23 200 79

Kardemakaremästaresläkten Darell

Av Roger Ragnarsson

Vad gör en kardemakaremästare?

Förr använde man ull för att spinna garn och väva kläder (t.ex. av vadmal). Man tovade dvs. kardade ullen för att även göra mössor och vantar.

Man tar en ulltott rensad från gräs och annat skräp, lägger den på den understa kardan och med den översta kardan drar man sedan med långa drag över den understa om och om igen. Sen lossar man tussen, vänder på den och börjar om igen tills man får formen av en lång, platt tovbit som sedan kan användas till t.ex. att spinna med.

För att kunna göra detta måste man ha en *karda* och det är då kardemakarmästaren kommer in i bilden.

För att tillverka en karda gör man först 2 st lagom stora och tunna skivor av trä eller hårt läder, gör handtag på båda, sen fäster man tunn ståltråd i täta rader över plattorna eller igenom dem, så att de bildar en sorts borste.

När man tillverkat ett antal kardor tog man sig ut till torp och gårdar, marknadsplatser, torg m.m. för att sälja dem.

Anders Darells stämpel

Kardemakaremästarna Darell

En kardemakaremästare var **Anders Darell** f. 1785-01-22 i Böske Grevie. Död 1877-03-13 i Kärrarpshus, Höör. Gift med Estred Andersdotter f. 1789-10-17 i Abbekås, Skivarp, död 1823-07-20 i Svanarpshus, Höör. Han är min morfars mormors morfar. Det fanns fler med namnet Darell som kom från samma släkt och som också gjorde kardor. Men det fanns även fler med olika namn och stämplor som gjorde samma sorts kardor.

Epitafium över kyrkoherde Petrus Darelius. Foto Barbro Thörn

Anders far, Peter Jonas Darell f. 1737-09-01 i Vessige, Laholm, dör 1804-01-20 i Böske, Grevie. Han var också kardemakaremästare men även *glasförare* dvs. han åkte runt och sålde glasprodukter på torg och marknadsplatser t.ex. på Hästtorget i Laholm.

Anders farfar **Peter Darell** föddes ca 1700 i Ulricehamn, d. 1764-05-14 i Köinge, var krämare och Borgare i Laholm 1731-1764.

Anders farfarsfar, **Andreas Nicolai Darelius, (Darell)** f. ca 1675 troligen i Härja socken, Västergötland och d. ca 1720 i Ulricehamn, var tydligen en mycket begåvad man. Han skrevs in vid Västgöta nation i Lund 1690 och var nationens vice kurator 1696. 1697 blev han rådman, borgmästare 1717 i Ulricehamn. 1719 blev han riksdagsman för Ulricehamn i Riksdagens borgarstånd, men avled hastigt 1720 endast 45 år gammal.

Anders farfarsfarfar **Nicolaus Andreae Darelius** f. ca 1625 i Daretorp, Västergötland, d. 1683 i Härja. Han prästvigdes 1657, var komminister och pastor 1658-1672 och kyrkoherde 1672-1683 i Daretorps och Härjas kyrkor. Han och hans bror var de första som tog namnet Darelius, senare Darell, så denna kardemakaresläkten började i Daretorp, Västergötland. Det finns ett epitafium i Daretorps kyrka över hans bror Petrus Darelius (se bild).

Kardor gjorda av Anders Darell

Skomakare kring Skånska Glasbruket

av Charley Nilsson & Arne Thornberg

Skånska Glasbruket var verksamt åren 1691–1762. Glasblåsarna och -ritarna (gravörerna) var hantverkskickliga yrkesmän av nästan bara tyskt ursprung. Även många andra arbetade vid detta tidiga glasbruk i Henrikstorp i Perstorps socken. Där höggs ved att brännas till aska, som kokades till pottaska. Råvaran kvartssten krossades till pulver och mycket annat.

Där fanns även personer sysselsatta inom mer traditionella hantverk, däribland skomakaren *Pål Persson Beckman*. Påls bakgrund är okänd, men han var troligen redan gift med Ellina Persdotter när de vid 1700-tallets början kom till socknen och Pål fick anställning vid bruket.

Skomakarparet var gifta åtminstone år 1709, vilket framgår av Perstorps födelsebok: *1709 Torsdagen d 11 Martii föddes skomakaren Påhl Pärssons och dess hustru Ellina Persdotters drängebarn på Glasbruket och fick namn: Hans Jacob.*

I faderns fotspår

Den 11 mars 1709 föddes alltså *Hans Jacob Beckman*, och vid dopet i Perstorps kyrka var flera tyskar dopvittnen. Glasbrukets anställda och närboende var till mycket stor del av tyskt ursprung. Dessa familjer bodde nära bruket och utgjorde en egen tyskkoloni, där de helst höll sig inom sin egen ganska slutna grupp. Tydligt var Hans Jacobs föräldrar Pål och Ellina nära vänner med sina utlandsfödda kamrater från glastillverkningens olika hantverk.

Om Hans Jacob var parets enda barn har inte kunnat klarläggas. Eventuella äldre syskon har i så fall fötts i annan socken före flytten till Perstorp.

Några yngre syskon fick Hans Jacob inte, och redan våren 1716 dog fadern Pål Beckman.

Efter födelsenotisen 1709 dröjer det ända till 1743 innan Hans Jacob återfinns i tillgängliga dokument. Han är då under mantalslängden för Glasbruket noterad som en av flera drängar, men redan året därpå anges han som *”skomakaren Hans Jacob Beckman”*. Hans Jacob var då 34 år gammal, och hade sannolikt fått sin skomakarutbildning och verkat som sådan ett antal år på annat håll, innan han började arbeta vid glasbruket.

Hans Jacob gifte sig omkring 1747 med tolv år yngre Anna Petronella Axelia, och våren 1748 föddes första barnet, dottern Anna Catharina. Parets sjätte barn, Samuel, föddes någon månad efter att glasbruket den 20 maj 1762 förstörts av en storbrand, och familjen flyttade därefter till Stugan på Tuseholm (Tussjöholm), ett par kilometer öster om det nedbrunna bruket.

Branden fick rättsligt efterspel och avhandlades under 1762 vid Norra Åsbo häradsrätt. Hans Jacob Beckman var kallad att vittna den 21 juli, och dagen därpå var det hans hustru Anna Petronellas tur. Även deras 12-årige son Pål fick lämna sin ögonvittnesskildring vid tinget.

Hans Jacob och Anna Petronella stannade kvar på Tussjöholm under återstoden av sina liv. Sista barnet lämnade hemmet 1780, och i april 1786

dog Hans Jacob. Änkan Anna Petronella blev kvar i Stugan på Tussjöholm som inhytt hos dottern Christina, som flyttat dit med sin man Nils Persson. Åtta år efter Hans Jacobs död avled Anna Petronella.

Skomakaryrket levde vidare

Anna Petronella Axelias och Hans Jacob Beckmans yngste son Hans Petter föddes den 31 november 1765. Bland dopvittnena fanns förre glasritaren Johannes Areskoug. Vid flerfaldiga tillfällen hade familjerna Areskoug och Beckman varit dopvittnen åt varandra. Faktiskt valde även Johannes Areskoug att försörja sig och sin familj med skomakeri efter storbranden som förstört Glasbruket 1762. Märkligt nog dog Johannes Areskoug i socknen år 1786 bara ett par månader före sin förre arbetskamrat Hans Jacob Beckman. Och märkligt nog hade båda i barn domen förlorat sina fäder, Hans Jacob redan som sjuåring.

Troligen bodde Hans Petter Beckman kvar hemma hos föräldrarna fram till och med 1778. År 1796 hade Hans Petter Beckman blivit skomakare och bodde i Ljungarörshus i Norra Rörums socken. Efter inledd lysning den 9 oktober 1796 gifte han sig den 12 november med den sex år yngre och på Ljungarörshus födda pigan Kjerstina Heljasdotter, som där fick tre döttrar under åren 1797–1802.

Omkring 1803 flyttade skomakarfamiljen Beckman till Toftaröd, Norra Rörum. Där föddes ytterligare två döttrar, innan familjen återvände till Ljungarörshus där de bosatte sig på ett gatehus kallat Askesholm. Där utökades familjen 1817 med parets ende son Per.

Några år in på 1830-talet blev Kjerstina sjuklig. När hon avled 1838 blev Hans Petter dock inte ensam på Askesholm. Äldsta dottern Johanna hade sju år tidigare flyttat hem innan hon som 35-åring utom äktenskap födde dottern Christina. Samma år som Kjerstina dog flyttade även ende sonen, arbetskarlen Per, till Askesholm. Per och hans familj lämnade Askesholm 1849.

Sockenskomakaren Hans Petter Beckman avled 9 november 1852 i den höga åldern av 86 år. Men skomakeriet i släkten dog inte ut i och med Hans Petter Beckmans frånfälle. Hans systerdotter Anna Svensdotter fick flera ättlingar som var verksamma i yrket, och dottersonen Magnus Nilsson var torpare som använde vintrarna till träskotillverkning, en

omfattande verksamhet i Norra Rörums socken. Magnus son Oskar var skomakargesäll i Helsingborg och Köpenhamn, men fick lungsot och återvände till föräldrahemmet där han dog endast 22 år gammal. Oskars bror, Hjalmar Wallentin, blev redan som 13-åring skomakarlärling i Helsingborg, och var senare under många år verksam som skomakare i Sösdala och Hurva.

Släkten Beckman följer väl det gamla ordspråket: *Skomakare bliv vid din läst!*

Hos skomakare J.N. Fröhlich på Bruksgatan 24 i Helsingborg, ca 1895. Den unge lärlingen Hjalmar Wallentin sitter längst fram, och troligen är det brodern Oskar som står längst bak i mitten.

www.skomakare.com/historia/skomakaryrket-genom-tiderna
Sveriges Skomakarmästarförbund

Charley Nilsson (skomakare & Beckman)
charley.nilsson@glocalnet.net

Arne Thornberg (Skånska Glasbruket & Perstorp)
forska@bredband2.com

Keramikern Tomas Anagrius

Vårt tema för hösten, hantverkare, väckte tidigt tankarna på krukmakare hos mig eftersom det hantverket funnits i tusentals år. Drejskivan uppfanns redan i det antika Egypten ca 3000 f.Kr. Men bruket av den spred sig ganska långsamt i världen då den inte var nödvändig för småskalig lerkärlstillverkning. Till Norden anses drejskivan först ha kommit under tidig medeltid.

Dock var det inte i första hand för att studera lerans väg från lera till vackra keramiska föremål som jag en augustidag sökte upp keramikern/konstnären/författaren **Tomas Anagrius** i hans ateljé i Kvidinge. Jag hade nämligen vid min "research" funnit att han skrivit en bok – *Något om krukmakeriet i Kvidinge* – och fann till min glädje när jag läste den att den handlade om just det som jag själv ville förmedla. Eftersom han redan skrivit så bra om ämnet jag valt och jag inte tycker att man "behöver uppfinna hjulet två gånger" beslöt jag mig för att fråga honom om jag fick använda mig av utdrag ur hans bok och själv skriva en artikel om *honom* istället. Till min stora glädje samtyckte han till båda delarna, så i en separat artikel kan ni läsa utdrag ur Tomas Anagrius bok och nedan följer min presentation av författaren.

Tomas Anagrius föddes 1939 i Stockholm och växte upp i en familj där flera familjemedlemmar hade konstnärliga talanger. Bl.a. var hans mor en skicklig tecknare och sysslade även en del

med lergods. När Tomas var 16 år besökte han H55-utställningen i Helsingborg och blev så inspirerad av utställarna där att han på stående fot beslöt sig för att bli keramiker. Hans familj blev inte odelat förtjust i det beslutet utan tyckte att han skulle skaffa sig ett yrke som han kunde försörja sig på istället. När han sökte in till Konstfack 1956 sökte han därför till linjen för teckningslärare men i inträdesproven ingick det även att visa upp arbeten i lera och dessa, hans arbeten, ledde till att antagningsnämnden placerade honom i en klass för keramiker istället, vilket många älskare av hans konst är väldigt glada för.

Utbildningen på Konstfack avslutades 1961 och han arbetade därefter några år på Rörstrands och Gustavsbergs porslinsfabriker och hade även en egen keramikverkstad i Alingsås.

Lera från Kvidinge

På Konstfack fanns en lärare som talade mycket om krukmakerikonsten från Kvidinge och de fick även lera från Kvidinge uppskickad till Stockholm som de fick arbeta med. Detta bidrog till att Tomas var ganska förtrogen med förutsättningarna som fanns i Kvidinge för en keramiker och när han en dag 1967 läste en annons i en tidning om att ett krukmakeri var till salu där, så var saken klar. Sedan dess är Tomas Anagrius en välkänd profil i Kvidinge såväl som i större delen av övriga Sverige också.

Han har ett stort antal utställningar bakom sig och är representerad på flera museer bl.a. Nationalmuseum i Stockholm, Röhsska museet i Göteborg och Kulturen i Lund. Även idag är han en flitig utövare av sitt konstnärskap och planerar fler utställningar framöver.

har han gått igenom bouppteckningar efter alla krukmakare som varit verksamma i Kvidinge från ca mitten på artonhundratalet till mitten på nittonhundratalet. Om detta och mycket annat har han skrivit dels i boken där jag hämtat utdraget ur: **Något om krukmakeriet i Kvidinge** från 1982 dels i en större bok: **Om krukmakerierna i Kvidingebygden** från 2007. I den sistnämnda boken finns förutom dokumentationen om krukmakarna/krukmakerierna också en stor mängd fantastiska foton.

Det är imponerande att Tomas Anagrius vid sidan av sitt arbete som konstnär/keramiker har kunnat lägga så mycket tid och arbete på forskningen om Kvidingebygdens krukmakare och krukmakerier, vilket jag naturligtvis är tacksam över att han gjort. Det innebar ju att jag fick en tillrättalagd artikel av en expert inom området och det medförde också att jag fick lära mig massor av nya saker.

Eivor Johansson

HEMSIDAN

Alla som är medlemmar på hemsidan bör hålla sin e-postadress uppdaterad då vi avser att byta system på hemsidan under våren 2014. Då behövs e-postadressen för att få ett nytt lösenord.

Flyttade till Kvidinge

Intresset för krukmakarna och deras hantverk i Kvidinge växte fram när han flyttat dit och han åkte runt på hembygdsgårdar och museer och letade efter arbeten av Kvidinge-krukmakare men hade ingen större framgång med att hitta sådana alster. Då började han istället söka på auktioner och "loppisar". Trots att han ibland blev häcklad för att han, som man sa, köpte "kattafat" så fortsatte han sitt idoga samlande. Han köpte in flera hundra föremål som han sedan arbetade med att identifiera och hitta upphovsmännen till. En del var ju signerade och var lättare att bestämma tillverkaren till medan andra var helt osignerade och anonyma och krävde mer forskning.

Hans forskariver förde honom även till Landsarkivet i Lund. Detta var innan den stora digitaliseringsvågen kom så det var originalböckerna som gällde. På den tiden kunde man sitta och bläddra i de gamla böckerna utan vita bomullsvantar på som man måste

ha idag. En gång i början av hans besök på Landsarkivet bad han att få in tio årgångar av mantalslängder, men bleknade nog en smula när de rullade in vagnar med massor av tjocka böcker på. Personalen på arkivet undrade om han verkligen skulle ha *samtliga*? Ja, vi vet ju alla att det kan vara svårt att föreställa sig hur stora böcker de hade förr, så han reducerade nog sin beställning något.

I sitt forskningsarbete har han även varit på vårt arkiv i 47:an i Klippan där han hade god hjälp av Bengt Emgård. Han har även hållit föredrag och visat bilder i vår lokal.

Han berättade att även i bouppteckningar finns väldigt många upplysningar att hämta bl.a. om vad för slags tillverkning krukmakarna hade, hur framgångsrika och välbärgade/eller mindre välbärgade de var och om familjerna de hade. Han har kunnat spåra efterlevande till krukmakare och fått se bevarade föremål från tillverkaren i deras ägo. Han har fotograferat och dokumenterat och bland annat så

Något om krukmakeriet i Kvidinge

Av Tomas Anagrius

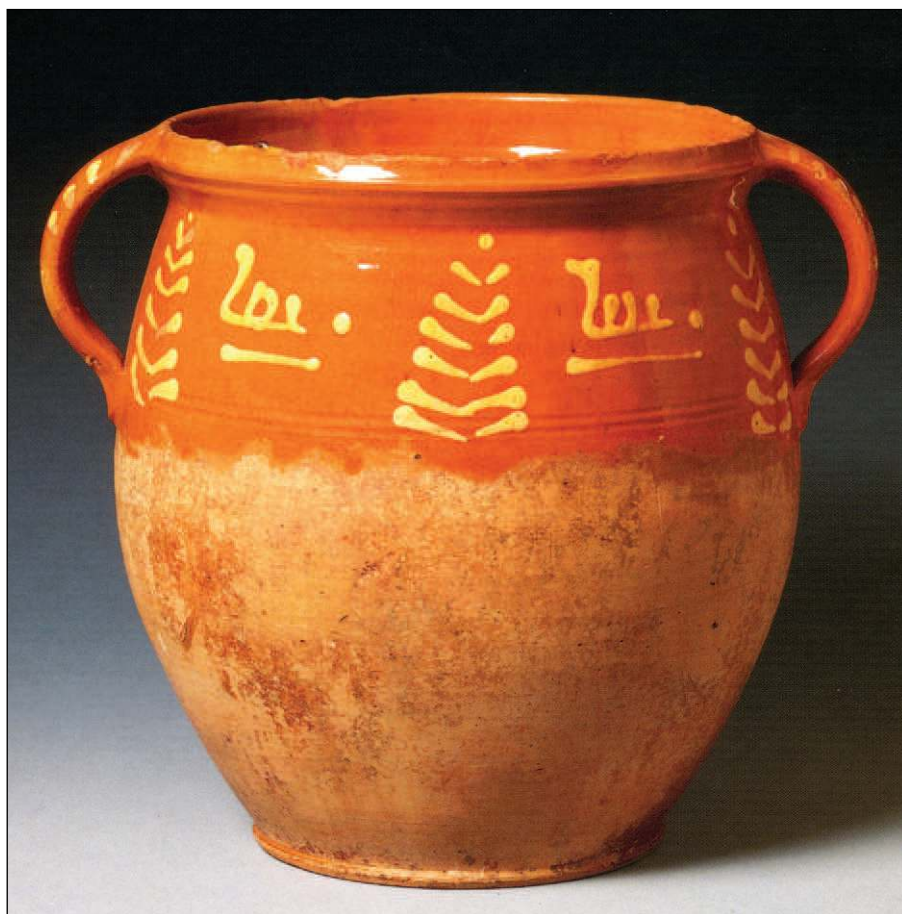
I Kvidinge finns en obruten och ännu levande lergodstradition. Sedan 1829, då den förste krukmakaren kom hit, har här varit 41 krukmakare verksamma på 17 olika ställen inom socknen. 1875 var det 6 verkstäder igång samtidigt och vid sekelskiftet var det 10 stycken. De flesta verkstäderna var små och endast ett par mästare har haft mer än en gesäll och en lärling anställda. Men i början av 1900-talet övergick några krukmakare till att maskinpressa blomkrukor och ett par större lervarufabriker startades under 1910-talet med ett flertal anställda. Här har också funnits tre mindre tegelbruk.

Orsakerna till denna ovanliga koncentration av krukmakare är naturligtvis många. Självfallet måste god tillgång på lämplig råvara och bränsle finnas. Här fann man Kvidinges läge idealiskt med Rönneådalens leryndigheter på ena sidan och Söderåsens skogar på den andra.

En annan orsak var skråväsendets begynnande upplösning och så småningom näringsfrihetens genomförande, vilket gjorde att en hantverkare kunde få utöva sitt yrke var som helst. Tidigare skulle hantverkarna (med undantag för gärningsmännen och adelns hantverkare) endast få finnas i städerna.

De första krukmakarna kom till Kvidinge från Ängelholm där det vid denna tid redan fanns 9 krukmakare och möjligheten att få burskap och starta egen rörelse var liten. Ängelholm, som också kallas "Lergökasta'n" är ju den stad i Skåne som haft allra flest krukmakare. Under andra halvan av 1800-talet ökade krukmakarnas antal i Kvidinge medan under samma period antalet sjönk i Ängelholm.

Att många krukmakare som ville starta egen rörelse sökte sig ut på landsbygden berodde också på att det fabriksmässigt tillverkade flintgodset mer och mer erövrade krukmakarnas marknad i staden. Under 1700-talet och början av 1800-talet hade städer-

nas krukmakare haft möjlighet att få avsättning för ett mycket rikt dekorerat lergods. Genom att begjuta en hel yta med vit piplera och sedan i denna rista mönster som målades med olika färgad piplera och sedan glaserades, fick man fram vackra och färgrika kärl. Men med denna omständliga teknik kunde man inte i längden konkurrera med fabriksvarorna. Därför förenklade krukmakarna sin produktion, framförallt dekoren som man ibland helt utslöt på vissa föremål. Dessutom var de allmänna levnads-kostnaderna lägre på landet och man kunde alltså erbjuda landsbygdsbefolkningen billiga produkter.

Något om de första krukmakarna

Den förste krukmakaren i Kvidinge var Nils Peter Dahlberg. Han var född 1801 i Falkenberg och lärde också yrket där. Efter att ha blivit gesäll

1824 kom han på sin gesällvandring till Ängelholm där han arbetade ett år hos krukmakare Lars Andersson. Sedan flyttade han till tegelbrännare Anders Malm i Åstorp men efter ett år återvände han till Ängelholm, nu till krukmakare Tullströms verkstad.

För att pröva på att bli sin egen flyttade Dahlberg, med hustru och en nyfödd dotter, 1828 till Sönnarslöv, där de dock tycks ha stannat en mycket kort tid. Strax därefter fick han nämligen arrendera fastigheten Kvidinge nr 15, 1/32 mantal med byggnader, som då ägdes av handlanden Rosenstråhle i Sönnarslöv, och här startade han sitt krukmakeri. Dahlberg benämndes torpare och krukmakargesäll de första åren men sedan krukmakarmästare. Den 1 juni 1829 fick han borgerskap i Helsingborg. (Hantverkare hade vid denna tiden fått möjlighet att etablera sig på landsbygden men måste söka burskap i någon närliggande stad).

*Rosenqvists Krukmakeri omkring 1903
Lärlingarna Axel Andersson och Albert Svensson t v
Krukmakarna Albin och Gustaf Adolf Rosenqvist t h*

I Dahlbergs verkstad arbetade oftast en gesäll och en lärling och några år vid mitten av 1830-talet var rörelsen som störst med två gesäller och två lärlingar anställda. (En av lärlingarna var Jonas Holm som senare kom att starta egen verkstad i Sönnarslöv). Rörelsen bör ha gått bra vid denna tid ty 1836 kunde Dahlberg köpa fastigheten av dåvarande ägaren momentvaktmästare Lars Herrman för 27 Rd 37sk 4 rst Banco, kontant.

Av tillverkningen finns inget bevarat men troligen har den bestått av olika typer av hushållskärl. Dahlberg kallade sig ibland för kakelugnsmakare men om han har tillverkat några kakelugnar är ovisst. Bouppteckningen visar heller inga verkstadsinventarier eller lager.

När Dahlberg dog 1846 endast 45 år gammal var hans skulder stora. För att kunna lösa skulderna beslöt änkan Ingrid Palmgren att sälja lösöret på allmän auktion. Några år senare sålde hon också fastigheten men hyrde en del av den. På så sätt tycks hon ha ordnat upp ekonomin ty hon drev verkstaden vidare i elva år med hjälp av olika verkgesäller och lärlingar.

1830, ett år efter Dahlberg, kom den andre krukmakaren till Kvidinge. Det var gesällen Gustaf Bohman som var född 1801 i Borrlunda. Båda hade varit gesäller hos samma mästare i Ängelholm och blev nu grannar, då

Bohman arrenderade 1/8 mantal av hemmanet Kvidinge nr 8. Här startade han sitt krukmakeri och hade, liksom Dahlberg, också en bit jord att odla.

Bohman hade lärt yrket hos krukmakare Lundgren i Ängelholm. Lärlingstiden var sex år. Han blev sedan gesäll och gav sig ut på vandring. Efter en tid i Varberg kom han åter till Ängelholm och arbetade där hos olika krukmakare. 1828 gifte han sig med Maria Holmström och två år senare flyttade familjen till Kvidinge. Bohman hade då fått borgerskap i Ängelholm.

Bohmans rörelse var mindre än Dahl-

bergs men han hade ibland en gesäll och ofta lärlingar. Rörelsen gick tydligen bra och bouppteckningen visar en icke obetydlig tillgång på 3.537 Rsd 59 öre; inga skulder! Verktyg och råmaterial nämns inte men "En Större del Lerkärl" upptas till 30 Rsd.

Sönerna Walfrid och Wilhelm lärde båda krukmakaryrket hos fadern och 1859 rekommenderade han Walfrid till Ängelholms hantverksförening för att få gesällbrev. Efter Gustaf Bohmans död 1862 fortsatte änkan verksamheten i fyra år med hjälp av verkgesäll, därefter överlät hon den till Wilhelm.

Nästa krukmakeri i Kvidinge tillkom år 1847. Det var gesällen Sven Henriksson, utlärd hos Gustaf Bohman, som då startade egen rörelse. Sedan följde många fler och vid sekelskiftet var tio verkstäder igång. Detta antal höll sig konstant ända in på 1940-talet.

Detta är ett utdrag ur Tomas Anagrius bok, vilket jag är mycket glad att få dela med mig av./Eúvor

Burskap – Wikipedia

Burskap, från medellågtyskans *bürschap*, avser historiskt stadsinvånare - borgare – som innehade borgarrättigheter. Med burskap tillkom den enskilde att ta del av stadsprivilegierna, inklusive rätt att bedriva handel, med mera.

Lertagning vid Rönnehills gård i Kvidinge omk 1920

Dokumentation av hantverksbyn Nybro i Ljungbyhed

En nyligen avslutad dokumentation om den gamla hantverksbyn Nybro har utförts av en studiecirkel inom SV Klippan-Perstorp. Vi träffades 25 gånger under 3 terminer för att dela med oss av vår kunskap om, och våra minnen av den unika miljön, och om de människor som levt och verkat i området.

Roséns, senare Nordströms affär, Klostergatan 30

Flera av oss var med alla 3 terminerna, andra har besökt oss vid speciella tillfällen för att dela med sig av kunskap om en eller flera speciella fastigheter eller personer.

Vi arbetade med att samla in material som t ex fotografier, olika dokument och tidningsartiklar. Lokalhistoriska böcker har också varit till stor hjälp. Digitaliserade arkiv som Lantmäteriets Historiska Kartor och Fastighetsboken (Riksarkivet) var också till stor hjälp. Vi använde oss också av skriften

Kulturminnesvård i Klippans Kommun, Ljungbyhedsdelen som en viktig källa.

Personuppgifter hämtades i första hand från Riseberga Kyrkoarkiv, men också från olika Cd-produktioner som Sveriges Dödbok 1901-2009 och Sveriges befolkning 1890 och 1900.

Vi hoppas, att dokumentationen skall vara till glädje för dem som har sitt ursprung i Nybro, eller har

flyttat in i denna historiska miljö i nyare tid. Men vi önskar också att vårt arbete skall vara en inspiration till fler liknande projekt om byar och gårdar runt om i våra häradar.

Fakta om hantverksbyn Nybro i Riseberga socken

Nybro utgörs av kvarteren Dragonen, Husaren, Korpralen och Soldaten som är belägna runt Hantverkaregatan, Nybrogatan och Klostergatan vid södra sidan av Rönneå, just där vägen från Ljungbyhed passerar över bron mot Herrevadskloster. Ursprungligen fanns bron cirka 50 meter öster om den nuvarande, ytterligare 150 meter uppströms fanns ytterligare en passage i form av ett vadställe.

Bebyggelsen i Nybro växte upp från mitten av 1800-talet och till strax efter sekelskiftet. Karaktären i området kommer sig främst av den starkt skiftande, nästan helt oreglerade småskaliga bebyggelsen längs Klostergatan och Hantverkaregatan. Här ser man vissa hus i direkt anslutning till gatan, andra en bit in

Anders Erikssons, Skomakargården Hantverkaregatan 2

på tomten, vissa med gaveln mot gatan, andra långsidan. Fastigheterna längs Nybrogatan ligger alla i en ungefärlig linje med långsidorna ut mot gatan.

Arkitekturen i Nybro visar både exempel på traditionella, röda locklistpaneler och förra sekelskiftets panelarkitektur i ljusa färger. Enstaka byggnader är putsade men här finns också exempel på förra sekelskiftets tegelarkitektur.

I byn har funnits två affärsrörelser, bryggeri och tvätteri. Men också hantverkare som t.ex. sadelmakare, skräddare, snickare, skomakare, borstbindare, kopparslagare, plåtslagare, kakelugnsmakare, bagare, gevärsmakare, urmakare m.fl.

Barbro Andréll

Gården bakom Roséns affär

Syskonen Jönssons affär, Hantverkaregatan 3

EN BOUPPTECKNING 1823

Av Eta Christensson

Detta är ett utdrag ur första kapitletavenromanjagskriver på. Den kommer att handla om min farmors mormor Maria Lindberg, född 1825 i Västra Sönnarslöv. Jag hoppas den ska bli ett inspirerande exempel på vad vi kan göra av de fakta som erbjuds i källorna om vi låter fantasin spela. Texten nedan är ett utdrag ur första kapitlet och bygger på den bouppteckning som börjar på sidan 431 i Södra Åsbo häradsrätt FIIa:21 (1822-1823). Huvudperson är Marias far, kronohejderidaren Nils Petter Lindberg.

Det är tre månader sedan Beata dog och nu ska det förrättas bouppteckning. Det är bara att ta sig samman. Nils Bengtsson sökte upp honom redan i slutet av januari och då slog han ifrån sig, men Bengtsson kom tillbaka och till slut gick det inte längre att skjuta upp det. Nils Petter anar vad skälet är, ändå vill han inte tänka tanken till slut. Än har bilan inte fallit.

Nu är klockan elva prick. Nå, kom nu då, så får det gå som det vill!

Bengta har städat, så att hemmet ska se ordentligt ut. Sättugnen är uppvärmd och det känns milt i stugan där de ska hålla till. Sängen står uppbyggd och skänken och stolarna på parad längs med väggarna. Bordet mitt i stugan har täckts av en av Beatas fina drälldukar, golvet är skurat och enris är strött på golvet. Han blir stående mitt på golvet, ... stallet, tänker han, fårkätten ... Men han vet att allt är som det ska där, Bengta och han har skött om djuren tidigt i morse, och där finns inget att anmärka på. För tredje gången tittar han på sitt fickur.

Nu, äntligen, kommer de! Han hör hästar trava in på gårdsplanen och går ut på trappan för att ta emot gästerna.

När han ser dem är han nöjd med att att ha klätt sig i sina finkläder, svart rock, väst och byxor, vit skjorta och svart kravatt. Han är angelägen om att göra ett gott intryck, sträcker fram handen och hälsar dem välkomna.

Kronolänsman Granroth är den första som stiger in i farstun och tar av sig hatten. Efter honom kommer Nils Persson, som är både riksdagsman och nämndeman, och sist Nils Bengtsson som är storbonde. Honom är Nils Petter inte rädd för, men de andra skrämmer honom med sitt myndiga och stela sätt. Därför håller han sig själv stram och på sin kant, han tänker inte låta sig slås ner. Förresten ska jägmästare Kohrtz från Dragesholm också komma – han har bett honom ställa upp som förmyndare till barnen. Kohrtz är hans överordnade och Nils Petter räknar med ett stöd från hans sida. Förutom att de träffas i tjänsten umgås de privat ibland, spelar kort och talar om krigen som de deltog i på den tiden de båda var unga män. Sådant har de gemensamt, förutom att de är så gott som släkt med varandra.

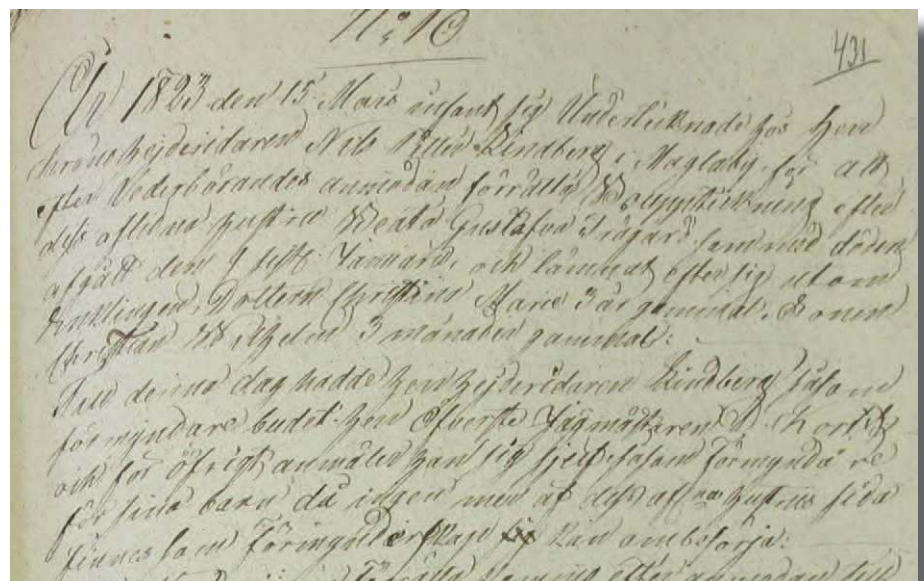
Men Kohrtz dröjer och Granroth föreslår att de ska börja med värderingen så länge. Han slår sig ner vid pulpeten, öppnar sin portfölj och tar fram pappersark, fjäderpennor och ett portabelt bläckhorn. Ljuset

från det närmsta fönstret faller snett över skrivytan och Granroth doppar pennan i bläckhornet medan de andra slår signer på varsin stol vid sättugnen. Nils Petter står och trampar, han väntar på Kohrtz, men till slut sätter sig också han. I tystnaden som lägger sig över rummet hörs bara pennans raspande mot pappersytan.

Granroth harklar sig, ställer några frågor om barnens ålder och fortsätter skriva.

– Nu har jag skrivit så här, säger han efter en stund och läser från bladet. År 1823 den 15 mars infant sig undertecknade hos herr kronohejderidaren Nils Petter Lindberg i Maglaby för att efter vederbörandes anmodan förrätta bouppteckning efter dess aflidna hustru Beata Gustafva Trägård som med döden afgått den 9 sista januari och lämnade efter sig, utom enklingen, dottern Christina Marie 3 år gammal, sonen Christian Wilhelm 3 månader gammal.

Han väntar sig en bekräftelse, inte för att han är osäker om innehållet, utan snarare som ett tecken på uppskattning av hans förmåga. Bengtsson och Persson mumlar instämmande och Nils Petter inser att det även av honom krävs ett bejakande. Men han nöjer sig med en nick för nu hör han tydligt hovslag

Beatas bouppteckning

och vagnshjul utanför.

– Satans grant väder! bullrar Kohrtz och stampar av sig gårdsgruset i farstun. Sedan kommer han ihåg sig och antar en min mera passande för ett sorgehus. Han ger Nils Petter en broderlig klapp på axeln och bugar sig, fast något avmätt, mot herrarna. De är inte bekanta, utan känner varandra bara via hörsägen. När även Kohrtz har slagit sig ner i ett hörn av stugan tar Granroth åter till ordet.

– Som jag har förstått saken kan jägmästaren förbinda sig att ställa upp såsom förmyndare till de minderåriga barnen? frågar han.

Kohrtz nickar värdigt till svar och Granroth frågar efter hans samtliga titlar innan han skriver: "såsom förmyndare herr öfverstejägmästaren Daniel Kohrtz".

– Någon mer förmyndare synes icke vara inbjuden? säger han och ser granskande på Nils Petter som efter Kohrtz ankomst har återfått något av sin forna pondus. Han räknar Kohrtz som sin bundsförvant, det borde han ha rätt att göra. Deras hustrur är kusiner och det var hemma hos Kohrtz han lärde känna Beata.

– Nä, säger han, de finns ingen på Beatas sida som e villig att åta sej ett förmynderskap. Men såsom varande barnens fader kan ja själv ställa opp som förmyndare.

Eftersom det tycks vara enda möjligheten skriver Granroth in det och vänder sig sedan åter till Nils Petter.

– Då vill jag erinra herr Lindberg om skyldigheten att i enlighet med lagens föreskrift uppgiva boet sådant det vid hustruns dödsfall befanns, säger han, strängt och formellt, och Nils Petter nickar att han är införstådd. Äntligen är det dags för själva värderingen.

– Magleby nummer sexton, mumlar Granroth medan han skriver. En sextondels mantal är det, eller hur? Vad ska vi värdera det till? Vad säger herrarna?

Persson och Bengtsson har en kort överläggning sinsemellan och kommer fram till att det kan vara värt 300 riksdaler Banco. Nils Petter känner en lätt rodnad och är på väg att protestera. Visst måste hemmanet vara värt mer? Han sneglar på Kohrtz som har sträckt ut benen framför sig och ser ut som om han inte har hört på. Nej, Kohrtz tycker väl inte att han har med detta att göra. Nils Petter

Här vid Maglaby Skogsväg låg troligen Nils Petters gård Maglaby 16 1/16.

besinnar sig. Kanske är det till hans egen fördel om värderingen är låg? Han bestämmer sig för att inte lägga sig i utan låta dem värdera allt bäst de vill.

– Finns det kontanta penningar? fortsätter Granroth.

Allas ögon fästs på Nils Petter som harklar sig.

– Nä, säger han, de vill säga ... nä. Just nu, ingenting. Begravningen kosta ju, å sen ...

Han avslutar inte meningen, eftersom ingen verkar vara intresserad av svaret. Nils Petter kastar åter ett öga på Kohrtz, nu möts deras ögon, men Kohrtz kommer honom inte till hjälp. Och för all del, inte är det Kohrtz skuld att villkoren för hejderidare är erbarmligt låga. Deras löner går inte att leva på, utan de måste istället skaffa sig inkomster genom att dra folk inför rätta och sedan få sin del av bötesbeloppet. På sistone har Nils Petter inte haft någon framgång alls i det värvet, ingen har svedjat skog, ingen har tjuvjagat, ingen har olovligt fällt träd. Det vittnar visserligen om att han har lyckats upprätthålla respekten för lag och överhet, men till hans förmån är det ändå inte Granroth skriver "kontanta penningar – inga" och frågar sedan om silver och guld. Nils Petter drar ut översta lådan i skänken och visar fram Beatas vigselring och förlovningsring av guld, guldhjärtat med länk som han gav henne när de var nygifta, broscherna, örhängena och hattspännet som hon hade med sig i boet, allt i fullödigt guld. Beata tyckte om smycken och

vackra kläder, och han ville att hans hustru skulle lysa. Skenet föll ju på honom – alla skulle se att han var en man som hade förmåga att omge de sina med lyx och ära.

Silver finns det också i hemmet, inte så mycket, bara några halvdussin skedar i olika storlekar. De räknas och antecknas och sedan går man över till tennet, men där finns bara ett stop, så det är fort räknat. Med hemlig stolthet öppnar han istället skåpdörrarna och visar upp porslinet, tallrikarna och kaffekopparna. Värderingsmännen synar och bestämmer om värdet, och Granroth skriver så pennan raspar. Ett halft dussin djupa tallrikar – 32 skilling, ett halft dussin flata tallrikar – 32 skilling, ett halft dussin kaffekoppar – 1 riksdaler, en gräddsnipa – 4 skilling, en soppeskål – 1 riksdaler ... Nils Petter lyssnar på dem och tänker på Beata. Det är tur hon slipper uppleva detta intrång i deras hem, eftersom hon med all visshet skulle ha sett det som förnedrande. För även om Nils Petter inte alls är missnöjd med hemmets utrustning så minns han alltför väl att Beata var det. Hon kom från bättre förhållanden och tyckte att hon hade gift ner sig. Men han tog det aldrig till sig då, när hon levde, utan menade att hon väl fick rätta mun efter matsäcken, hon som han. En hustru ska i allt underordna sig sin man, så står det skrivet.

© Eta Christensson
www.vinterljus.com

Nya Arkivcentrum Syd

En vacker augustidag besökte redaktionen det nya Arkivcentrum Syd på Gastelyckan i Lunds utkant.

Under 10 år har arkivet haft verksamhet både i de gamla lokalerna inne i Lund och ute på Gastelyckan, men i våras var allt klart för invigning. Här finns inte bara Landsarkivet utan även Regionarkivet, Universitetsarkivet, delar av de biologiska museernas samlingar, Folklivsarkivet i Lund, Lunds Stadsarkiv, Skånes Arkivförbund, Polismyndigheten i Skånes arkiv samt SGF och DIS-syd. Ni förstår vilka enorma samlingar som finns här!

Rolf Johansson

Vi hade kontaktat Rolf Johansson för att få lite tips om vad man kan hitta i arkiven som handlar om höstens tema "hantverkare och gesäll" och han var snäll och mötte oss redan vid entrén.

Vi fick först en guidning av de fina lokalerna och såg bl.a. ett fyra meter högt giraffskelett i entrén. Vi fick även se föreläsningssal, grupprum, forskarsalar och inte minst det fina lunchrummet där man kan sätta in medhavd mat i kylan för att senare värma den i mikron.

Man kan köpa varma och kalla drycker från automater.

Eftersom inga väskor är tillåtna i forskarsalarna, så finns det låsbara förvaringsfack vid garderoberna. Man stoppar i en tia och den får man sen i retur. Andra regler som gäller är t.ex. att man måste fylla i en lapp första gången man vill använda sin kamera för att fotografer ur böckerna. I samband med detta läser man igenom reglerna som gäller för fotografering. Man måste använda arkivets vita vantar och man får endast använda blyertspenna när man tittar i originalhandlingar.

När vi såg vilka möjligheter som erbjuds, så önskar man att fler tog sig tid för att åka hit för att forska och upptäcka allt som finns. Förutom alla originalhandlingar, så finns i forskarsalarna även datorer med massor av sökbara program både för sökning i svenska som utländska databaser. Här finns ett stort antal databaser som installerats via CD-skivor t.ex. Smedskivan, Sveriges dödbok, Emigranten populär, Gods och Gårdar (hela riket), Sjöfolk, och samtliga CD-skivorna med Sveriges Befolkning. Dessutom har man fri tillgång till databaser som kräver abonnemang som t.ex. AD Online, SVAR, Lantmäteriets hela kartdatabas (inte bara den som är tillgänglig för alla), Arkivalieonline

(danska kyrkböcker), Ancestry, Genealogy, Baltic Connection, Estonian National Archives, Arkivverket Finland.

Det finns även många register som ofta bara finns på papper i pärmar.

Några av datorerna är bokningsbara i förväg. Det finns fortfarande mikrokort för de som önskar använda dessa (men bara för Skåne, Halland och Blekinge).

NAD

För att hitta i samlingarna söker man med fördel i Nationell Arkiv Databas (NAD). Detta berättade vi om i vårens släktblad. Det verkar inte gå att bara söka i Landsarkivet i Lunds samlingar utan man får titta efter var handlingarna finns.

Om jag söker på "skrå" får jag en mängd träffar (16 079 st), men väljer jag bara på Landsarkivet i Lund, så återstår endast 3 och de är Murarmästareämbetets i Kristianstads arkiv, Ronneby stadsarkiv och by(skrå)ordningar från Ölmevalla kyrkoarkiv.

Öppettiderna är mån – fre 09.00 – 16.00 och under sep – maj även lör 09.00 – 13.00. På lördagarna måste man beställa fram material i förväg.

Lena RE

Höstens första träff på 47:an

200.801 personer – 425.897 platser – 107.939 dokument – 232.682 bilder- 402 föreningar
Detta är i dagsläget. Hela tiden kommer ju nya uppgifter som läggs in.

Vi skriver den 11 september 2013 när vi träffas första gången på höstterminen och vår ordförande, **Bengt Emgård**, hälsar oss välkomna och berättar om kommande aktiviteter. Arbetet med Blomgrens bilder fortsätter. Fler bilder skall skannas in och nya uppgifter tillkommer om bilder som redan finns i databasen men som behöver kompletteras och redigeras. Han berättar även att det, glädjande nog, är 50 medlemmar fler i vår förening nu än vid samma tidpunkt förra året. Efter informationen lämnar Bengt över till

Sveriges alla hembygdsföreningar att lägga in sitt material/forskning etc. vilket möjliggör att det görs tillgängligt för många fler människor samt att det på så sätt också säkerställs att det kan bevaras till efterkommande generationer. Det handlar ju till stor del om "vanliga" svenskars historia och är en viktig del av vårt kulturarv. Det finns en stor mängd hembygdsföreningar i vårt land men ännu är långt ifrån alla anslutna till och användare av Bygdeband. Men alla hembygdsföreningar är välkomna att ansluta sig. Då skrivs

Det är ju en lokalhistorisk skattkista där hembygds- och släktforskare kan ta del av material, som annars legat dolt i lokaler och arkiv, vi inte haft tillgång till tidigare. Vi kan få ta del av våra förfäders liv, kanske se huset där de bodde, se foton, läsa dokument och berättelser och kan på så sätt komplettera vår egen forskning och kanske tillföra något eget till glädje för någon annan. Om man har något man kanske skulle vilja ändra på eller något nytt att tillföra om någon eller något kan man ta kontakt med den hembygdsföreningen som ansvarar för inslaget i fråga.

Hur hittar jag Bygdeband?

Det allra enklaste är att gå in på Google och söka på Bygdeband och klicka sig in där. När man hamnat på Bygdebands sida är den enkel att leta sig vidare på. Ingen inloggning eller några lösenord behövs.

Allt som hamnar på Bygdebands sidor läggs in av människor runt om i Sverige som gör det helt på ideell basis.

Ja, detta är ju som alla förstår en mycket komprimerad variant av allt det som Barbro på ett lättsamt och informativt sätt berättade om. Därefter fick vi som var där en praktisk genomgång på datorn där hon navigerade genom kartor, foton och berättelser efter olika önskemål från deltagarna.

Eivor Johansson

Barbro Andréll som i sin tur ska informera oss om:

BYGDEBAND

Vad är Bygdeband?

Bygdeband är en databas som Svenska Hembygdsförbundet numera är ensam ägare till. (Var tidigare knutet till Genline) Bygdeband är ett forum där det är möjligt för

ett avtal mellan Svenska Hembygdsförbundet och respektive hembygdsförening. Det är helt gratis att ansluta sig och att använda sig av Bygdeband och det går även att få hjälp av olika "faddrar" att komma igång med det.

Vad kan jag söka efter?

Man kan söka bland:

Var - Hur ??

Den överskriften var ledorden i årets upplaga av Åsbo Släkt- och Folklivsforskarens släktforskardag i Klippan den 5 oktober. I dagens utbud för släktforskare med både sannolik och mindre sannolik information på Internet tillgänglig, kan det vara svårt att veta för oss som släktforskar *var* man skall söka efter programmen på nätet och *hur* man sedan navigerar i dem för att nå önskad information.

Detta hade de som planerat släktforskardagen tagit fasta på och erbjöd ett antal "stationer" där information om och handfast visande på datorer tog upp ämnen som: Hur man söker uppgifter i Bygdeband, Bildbehandling av gamla foton, hur man reparerar dem och förbättrar kvaliteten, avancerade sök i Blomgrens bilder, söker efter utvandrade släktingar etc.

Kunniga släktforskare, bl.a. le-

damöter från styrelsen, guide besökarna vid de olika stationerna och svarade på frågor. Barbro Andrén visade hur man kan använda sig av Bygdeband och bland många andra av våra kunniga medlemmar på plats fanns givetvis "vår" Stina och delade med sig av sin erfarenhet.

Uppå på andra våningen i vår lokal huserade bl.a. Gertrud Hannrup som förutom att vara behjälplig vid datorerna även hjälpte den

som så önskade att köpa böcker och annat material.

Sist men inte minst, vad vore en släktforskardag utan goda och givande samtal över en fika och en god lunch. För det kulinariska inslaget på dagen kunde vi tacka Lena Nilsson och Roger Ragnarsson som ordnade det lekamliga åt oss i köket.

Eivor Johansson

Roger Ragnarsson och Lena Nilsson

Kvällsmöte 30 oktober

"Perstorp i äldre handlingar" med Guno Haskå

kunna **läsa** texten och att **tolka** den. Det positiva kan vara att målen togs upp vid flera ting och då finns det kanske större möjlighet att hitta det man söker. Om man hittar bilagor så kan de vara mer lättlästa och mer utförliga. Det var också så att när länsmannen kom och höll ting så togs alla mål under några dagar, och det kan kanske också göra att det blir lättare att hitta det man letar efter.

Guno fortsatte med att visa några olika exempel ur domböckerna. Han påpekade att gästgivarna återkom ofta i handlingarna och att äktenskapsbrott också var vanligt förekommande.

Guno nämnde även några händelser ur glasbrukets historia; t ex att det första dopet var 1693 och 1762 var det mordbrand på bruket. Andra händel-

Vi var en skara på drygt 40 personer som kommit för att lyssna på Guno Haskå och hans berättelser om Perstorp, och då främst om vad man kan hitta i olika domstolshandlingar.

Vår ordförande Bengt Emgård inledde med en upplysning om att medlemsantalet i föreningen ökat med 60 personer i år och vi har nu 460 medlemmar.

Guno började med att berätta om sin egen pågående forskning där bl a en genomgång av Norra Åsbo härads domböcker från 1680-1765 ingår. Han håller också på med att skriva ett sakords- och ordförklaringsregister till domboken från 1680. Planer finns även på att skriva en bok om liv och händelser i Perstorp under åren 1683-1762. Den har arbetsnamnet "På

glasbrukets tid". Guno har på senare tid ägnat sig åt en släktkrönika om sin frus släkt; Stenströms från Halland.

Enligt Guno finns det tre böcker som är extra viktiga i domstolshandlingar. Det är **domböcker vid laga ting**, **inneliggande handlingar** och **boupp-teckningsprotokoll**. Problemen kan vara att **hitta** vad man letar efter, att

ser kopplade till bruket var ärekränkning på glasbrukskrogen och att någon omkommit under ett vedlass.

Guno avslutade med att prata lite om Skånska kriget och den förödelse som skedde i Perstorp då. Han nämnde att efter kriget lämnade Sven Kjellsson i Perstorp, för alla män i socknen, in en anhållan om att få skadestånd för den förstörelse som skett under kriget. Allt som allt ett intressant föredrag om vad man kan hitta i olika domstolshandlingar.

Efteråt blev det en kort frågestund och till sist bad Bengt om tips på nya föreläsare och utflykter för föreningen.

Lena N.

Okända Blomgrensbilder

Bild nr 35 395 Kulvertarbete genom väg- eller järnvägsbank

Bild nr 30 991 Skola med elever

Norra & Södra Åsbo härad

Program våren 2014

Lör 8/2	kl.13.00	ÅRSMÖTE och därefter underhåller Klippans kände gitarrlärare Bengt Wikström och hans dotter Maria med bl.a. visor av Charlotta Mörner Cederström och Bellman.
Ons 12/3	kl.19.00	KVÄLLSTRÄFF med temat "Dansk Släktforskning" - tips om hur man forskar i danska källor.
Ons 9/4	kl.19.00	KVÄLLSTRÄFF med temat "Bildbehandling" - tips om hur man, med hjälp av datorn, kan förbättra gamla bilder. Tag gärna med egen dator och digitala bilder som du inte är nöjd med.
Lörd. 3/5	kl.10.00	VÅRUTFLYKT till Landsarkivet, Arkiv Center Syd, Lund. Utnyttja tillfället att få en Guidad tur i den imponerande anläggningen. Medtag egen fika - alternativt kan automaterna i fikarummet utnyttjas. (öppettider på lördagar 9-13) Samåkning kl.09.00 från polishusparkeringen, Klippan.

Öppet Hus (ingång via rampen på gaveln)

måndagar	kl.13-16	13/1, 27/1, 10/2, 24/2, 10/3, 24/3 och 7/4
fredagar	kl.13-16	17/1, 31/1, 14/2, 28/2, 14/3, 28/3, 11/4 och 25/4
söndagar	kl. 9-12	26/1, 2/3 och 6/4

Alla aktiviteter är på Studiegården 47:an, Storg 47, Klippan
Se även vår hemsida (www.aasbo-gen.com) och HD / NST

Avs: ÅSBO SLÄKT- och FOLKLIVSFORSKARE,
c/o Studieförbundet Vuxenskolan, Box 20, 264 21 Klippan